De verbindende kracht van voetbal

Voetbalvereniging
Zwaluwen Utrecht 1911

Nanne Boonstra
Niels Hermens
Eelco Koot
Inge Scheijmans
Stijn Verhagen

HOGESCHOOL UTRECHT
FC UTRECHT
Verwey-Jonker Instituut

De verbindende kracht van voetbal

Voetbalvereniging Zwaluwen Utrecht 1911

Nanne Boonstra
Niels Hermens
Eelco Koot
Inge Scheijmans
Stijn Verhagen

Maart 2011

Woord van dank

Deze onderzoeksrapportage is mogelijk gemaakt door de inzet van heel veel mensen. We willen hier de sporters, ouders en vrijwilligers van Zwaluwen Utrecht 1911 bedanken voor het invullen van de vragenlijsten. Hun antwoorden maken het mogelijk om een beeld te schetsen van de sfeer op de club. Ook willen we de studenten van Hogeschool Utrecht bedanken, die op stap zijn gegaan met de vragenlijsten en zoveel mensen bereid hebben gevonden mee te werken. Een grote hoeveelheid ingevulde vragenlijsten levert een betrouwbaarder resultaat op.

Inhoud

1	**De verbindende kracht van voetbal**		**7**
	1.1	Leeswijzer	8
2	**Het project Verbinden door voetbal**		**11**
	2.1	Zwaluwen Utrecht 1911	12
	2.2	De ‘Verbinden door voetbal’-activiteiten en rol van de studenten	13
3	**Opzet van het onderzoek**		**15**
	3.1	Vraagstelling	15
	3.2	Aanpak van het onderzoek	15
	3.3	Onderzoeksgroep	16
4	**Resultaten van het onderzoek**		**17**
	4.1	Omgangsvormen op de vereniging	17
	4.2	Interetnische contacten	19
	4.3	De participatie binnen de vereniging	21
	4.4	Draagvlak voor Verbinden door voetbal	23
5.	**Conclusie**		**25**
	5.1	Omgangsvormen	25
	5.2	Vrijwilligerswerk	26
	5.3	Interetnische contacten	26
	5.4	Verbinden door voetbal en overige factoren	26
	5.5	Samenvatting en aanbevelingen	27
Literatuur			**29**
Bijlage 1	**Achtergrondkenmerken respondenten**		**31**

1 De verbindende kracht van voetbal

Nelson Mandela zei ooit eens dat voetbal en sport de macht hebben om te inspireren en te verenigen. 'Ze brengen hoop waar wanhoop was, en halen barrières neer.' Hoewel deze uitspraak voor Nederlandse begrippen wellicht wat zwaar aandoet, kan voetbal inderdaad sociale binding tussen mensen bevorderen, wederzijds respect stimuleren en zorgen voor sociaal contact. Voetbal kan echter ook leiden tot spanningen, escalaties en agressie. 'Veel onbestrafte incidenten in amateurvoetbal', kopte *NRC Handelsblad* op de voorpagina van 4 december 2010. 'KNVB pleit voor hardere aanpak', meldde dezelfde krant verderop.[1] Een vraag die in dit onderzoek aan de orde komt, is hoe we ervoor kunnen zorgen dat sport *verbroedert* in plaats van *verloedert*.

De verruwing van sport heeft momenteel veel aandacht in de media, in politiek en beleid. Excessen vormen 'de grootste bedreiging' voor de sport, aldus de directeur van de afdeling amateurvoetbal van de KNVB. Ook andere directeuren, bestuurders, beleidsmakers en politici zijn van mening dat het afgelopen moet zijn met het slechte gedrag op de velden. Opvallend is de eensgezindheid tussen de betrokkenen over de te hanteren aanpak van de agressie. In die aanpak wordt het vizier gericht op de rotte appels in de clubs. Deze worden hard aangepakt en er wordt geprobeerd met repressieve maatregelen anderen van slecht gedrag te weerhouden. In een vergelijkbare, doortastende sfeer pleiten wethouders voor subsidiekortingen voor verenigingen die geen gedragscode hebben of deze niet handhaven, en komt minister Schippers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport met een speciaal actieplan tegen agressie in de sport, terwijl de PVV – heel even – in Den Haag een allochtonenstop voorstelde om een einde te maken aan respectloos gedrag op de clubs.

In 2008 zijn Zwaluwen Utrecht 1911 en het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht begonnen met het project Verbinden door voetbal.[2] Inmiddels zijn ook andere organisaties betrokken, zoals FC Utrecht dat een belangrijke katalysatorfunctie in het project vervult. Verbinden door voetbal wil door het aanbieden van speciale activiteiten *een positiever verenigingsklimaat* creëren voor amateurvoetbalverenigingen. Met deze activiteiten wordt geprobeerd positief gedrag op de club min of meer vanzelfsprekend te maken. Het betreft geen

1 Dat de KNVB een hardere, repressieve aanpak voorstaat betekent niet dat de voetbalbond geen oog heeft voor preventie. Zo organiseerde de bond de afgelopen tijd op verenigingen kaderavonden op het vlak van sportiviteit en respect en bood zij instrumenten aan waarmee de verenigingen zelf aan de slag kunnen. Tevens ondersteunt de KNVB het project Verbinden door voetbal, vooral vanwege de inzet van Verbinden door voetbal om *duurzaam* vorm te geven aan preventie en verenigingsopbouw.

2 Ook VV De Meern doet mee aan het project. Ondanks overeenkomsten met Zwaluwen Utrecht 1911, heeft deze vereniging een ander karakter. Over VV De Meern is een separate rapportage verschenen.

eenmalige activiteiten, maar structurele activiteiten, zoals de wekelijkse Fair Play Cup bij E- en D-teams van Zwaluwen Utrecht 1911. Het eerste doel zijn de activiteiten zelf en het plezier dat de kinderen eraan ontlenen. Het tweede doel zijn de neveneffecten – de bijvangst – die kunnen ontstaan. Zo kan de bijvangst van de activiteiten zijn dat de omgangsvormen verbeteren, dat er minder agressie of spanningen ontstaan in het veld of bij de ouders langs de lijn. Verbinden door voetbal legt, met andere woorden, de nadruk niet op repressie en het straffen van fout gedrag, maar op het creëren van settings waarin goed gedrag wordt beloond - om te voorkómen dat problemen ontstaan. Preventie in plaats van repressie dus, al zal repressie uiteraard soms nodig blijven.[3]

Vlak voor Verbinden door voetbal in 2008 van start ging is door het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling een nulmeting uitgevoerd: hoe was het op dat moment gesteld met het sociale klimaat van Zwaluwen Utrecht 1911? Op basis van deze nulmeting en gesprekken met het bestuur en de verenigingsbegeleider van de club werden vervolgens enkele 'Verbinden door voetbal'-activiteiten geïntroduceerd (zie verder paragraaf 2.2). In 2010 werd opnieuw een meting uitgevoerd (eenmeting), met als resultaat de voorliggende rapportage. Deze tweede rapportage geeft inzicht in de vraag hoe het sociale klimaat van Zwaluwen is veranderd ten opzichte van de nulsituatie. Zijn er verbeteringen of verslechteringen, en zo ja op welke domeinen? Wat betekenen de gevonden ontwikkelingen voor de koers die Zwaluwen vaart?

Bij het lezen van dit rapport zou de neiging kunnen ontstaan om eventuele verbeteringen bij Zwaluwen ten opzichte van de nulsituatie meteen ook aan Verbinden door voetbal toe te schrijven. Dat zou echter te gemakkelijk zijn. De veranderingen die we in deze rapportage presenteren kunnen immers door veel meer dan alleen Verbinden door voetbal tot stand zijn gekomen. Het sociale klimaat van Zwaluwen Utrecht 1911 wordt beïnvloed door tal van factoren, zeker bij een actieve club als Zwaluwen. Het vergt een apart onderzoek om inzicht te krijgen in de opbrengsten van de activiteiten die de betrokkenen bij Verbinden door voetbal hebben uitgevoerd. Hoewel wij als onderzoekers ideeën hebben over de (bescheiden, maar belangrijke) invloed van Verbinden door voetbal en daarvoor ook eerste aanwijzingen hebben die we in de conclusie zullen presenteren, kunnen we deze ideeën pas in 2011 systematischer toetsen en analyseren. In 2012 verschijnt hierover ons volgende rapport. Wat de *huidige* rapportage voor Zwaluwen oplevert is nieuwe, tot dusver onbekende informatie over hoe de club zich op een aantal cruciale domeinen heeft ontwikkeld tussen 2008 en 2010.

---

3 Wetenschappelijk onderbouwen we de (preventieve) gedachtegang van Verbinden door voetbal met sociologische, sociaalpsychologische en criminologische inzichten, zoals Hirschi's Sociale bindingstheorie (1969), Allports Geconditioneerde contacthypothese (1954) en Wilsons en Kellings *Broken window* theorie (1982). De overeenkomst tussen de onderzoeken is dat ze ingaan op de relatie tussen omgevingskenmerken enerzijds en (a)sociaal individueel gedrag van mensen anderzijds.

1.1 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 presenteren we de belangrijkste ambities en activiteiten van het project Verbinden door voetbal, toegespitst op de situatie bij Zwaluwen Utrecht 1911. In hoofdstuk 3 komt de opzet van het onderzoek aan de orde. In hoofdstuk 4 behandelen we de resultaten van het onderzoek, in het bijzonder de ontwikkelingen bij Zwaluwen tussen 2008 en 2010 op de volgende vier terreinen:

1. De omgangvormen op de vereniging: dit terrein geven we de meeste aandacht omdat de resultaten uit de nulmeting in 2008 aanleiding gaven om juist dit aspect van de voetbalclubs extra aandacht te geven, naast de hierboven genoemde toegenomen maatschappelijke behoefte om agressie in de sport een halt toe te roepen.
2. Interetnische contacten.
3. Vrijwilligerswerk binnen de vereniging.
4. Het draagvlak van het project Verbinden door voetbal binnen de vereniging.

In hoofdstuk 5, het slothoofdstuk van de rapportage, presenteren we de conclusies van het onderzoek.

2 *Het project Verbinden door voetbal*

Het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht werkt samen met FC Utrecht en de KNVB aan het meerjarige project Verbinden door voetbal. Het project in de provincie Utrecht heeft tot doel het ondersteunen van voetbalverenigingen die het sociale klimaat van hun club willen versterken. Dit is van belang voor de clubs zelf, maar ook voor de maatschappij. De afgelopen jaren is in Nederland de wederzijdse beeldvorming tussen allochtonen en autochtonen verslechterd (SCP 2005a, 2007), is de bereidheid om vrijwilligerswerk te doen gedaald (RMO 2009) en zijn er aanwijzingen dat individuen zich minder gelegen laten liggen aan de publieke zaak (Hall, Winlow en Ancrum 2008; Spangenberg en Lampert 2009). Voetbal is één van de mogelijkheden om de verhoudingen tussen groepen te verbeteren. Deels heeft dat te maken met de competenties en vaardigheden die tijdens het beoefenen van voetbal kunnen worden ontwikkeld, zoals het leren omgaan met tegenslag en verlies. Voor een ander deel hangt het samen met het feit dat de deelnemers een gezamenlijk doel nastreven, de noodzaak tot samenwerken onderkennen en een relatief gelijke sociale status ervaren. Voetbal heeft daarom als potentie om – heel verschillende – mensen bij elkaar te brengen (Veldboer, Boonstra en Krouwel 2007).

De twee verenigingen die in het project Verbinden door voetbal participeren zijn VV De Meern en Zwaluwen Utrecht 1911. In het bijzonder zetten deze verenigingen zich in om:

1. Respectvolle omgangsvormen binnen de vereniging te bevorderen.
2. Contacten tussen diverse (etnische) groepen te verbeteren.
3. De participatie binnen de vereniging te vergroten.

Het project Verbinden door voetbal rust op twee peilers. Enerzijds worden er activiteiten georganiseerd die de verbindende kracht van voetbal ondersteunen en versterken. Anderzijds volgt Hogeschool Utrecht met onderzoek het resultaat van deze activiteiten. Uitgangspunt is dat het onderzoek kan bijdragen aan het gezamenlijk stellen van de gewenste doelen en aan het versterken van draagvlak voor verbeteringen binnen het project. Onderzoek en activiteiten wisselen elkaar af of vinden soms tegelijkertijd plaats. In het eerste jaar van Verbinden door voetbal is met het Verwey-Jonker Instituut en studenten van de hogeschool een eerste onderzoek (nulmeting) verricht om in kaart te brengen hoe voetballers, ouders en vrijwilligers op dat moment dachten over de club en hoe betrokken zij zich bij de club voelden. Het Verwey-Jonker Instituut vervulde bij het onderzoek een zogenoemde *back office* functie, wat wil zeggen dat zij in overleg met de hogeschool de meetinstrumenten hebben ontwikkeld, studenten hebben ondersteund en de verzamelde data

hebben geanalyseerd. Op basis van het onderzoek zijn een aantal activiteiten uitgevoerd op de club met hulp van stagiaires van de hogeschool. In het voorjaar van 2010 is er opnieuw onderzoek gedaan naar de sfeer en betrokkenheid van voetballers, ouders en vrijwilligers. De volgende stap is om op basis van de resultaten de ingezette activiteiten te verbeteren en ervoor te zorgen dat ze een wezenlijk onderdeel worden van de club. Ook zal er kwalitatief onderzoek plaatsvinden om beter zicht te krijgen op de resultaten van de verschillende activiteiten.

In paragraaf 2.1 geven we een beschrijving van de vereniging Zwaluwen Utrecht 1911, zodat duidelijk wordt binnen welke context de activiteiten binnen Verbinden door voetbal zijn verricht. In paragraaf 2.2 geven we vervolgens een overzicht van de ondernomen 'Verbinden door voetbal'-activiteiten in de afgelopen twee voetbalseizoenen. Daarbij gaan we in op de rol van studenten van Hogeschool Utrecht.

2.1 Zwaluwen Utrecht 1911

Zwaluwen ligt te midden van drie verschillende wijken. Elk van deze wijken heeft een eigen kenmerkende bevolkingssamenstelling. Het betreft Kanaleneiland, een wijk met een groot aantal bewoners met een Marokkaanse of Turkse achtergrond; Oog in Al, een wijk uit de jaren dertig met veelal hoogopgeleide autochtone Nederlanders; en de Dichterswijk/Rivierenwijk, een wijk waar veel laagopgeleide, autochtone Nederlanders wonen.

Zwaluwen Utrecht is een fusieclub die ontstaan is uit twee verenigingen. VV Utrecht was een meer autochtone arbeidersclub, die presteren hoog in het vaandel had staan. Zo hebben bekende voetballers als Jan Wouters, Rob de Wit en Willy Carbo hun jeugdopleiding bij VV Utrecht doorlopen. De andere vereniging was Zwaluwen Vooruit, een wat je zou kunnen noemen katholieke middenstandsvereniging. Na de fusie is Zwaluwen Utrecht een zogeheten omnivereniging geworden, waar naast voetbal ook andere balsporten kunnen worden beoefend zoals tennis, zaalvoetbal en biljarten. In het voorjaar van 2010 is de club ook met een hockeyafdeling gestart.

Zwaluwen Utrecht 1911 wil graag een (betere) afspiegeling zijn van de wijken om haar heen. Van die wijken heeft vooral Kanaleneiland veel problemen. Die problemen – achterstanden, sociale problemen, *distrust* en *mistrust* tussen burgers – zijn dermate groot, dat ze niet meer op te lossen zijn door de wijk alleen. Zwaluwen wil dat deel van haar leden dat afkomstig is uit Kanaleneiland via sport met bewoners van de andere wijken in contact brengen. Bovendien wil Zwaluwen een ontspannen plek zijn om te vertoeven, om op die manier een positieve impuls te vormen voor de omliggende wijken. Zwaluwen Utrecht 1911 heeft 'innovatief presteren' hoog in het vaandel staan. Vanuit de missie 'met pret presteren' wil zij zowel op prestatief als recreatief gebied een rol spelen in haar omgeving. Daartoe wordt samengewerkt met vele partijen: welzijn, gemeente, basisscholen en ROC. Onlangs is het omnibestuur van de verenging derde geworden in de verkiezing voor sportbestuur van het jaar van heel Nederland. Bovendien is de vereniging genomineerd voor vereniging van het jaar voor de gemeente Utrecht. Dit laat zien dat de club actief werkt aan vernieuwing van de organisatie (en omgeving) en naast haar sportieve opdracht voor zichzelf een maatschappelijke opdracht ziet.

De voetbalafdeling van Zwaluwen Utrecht 1911 bestaat uit 15 seniorenteams en 40 jeugdteams. Daarbij is er nu een snel groeiende hockeyvereniging. De tennis- en biljartafdeling hebben een meer bescheiden omvang.

2.2 *De 'Verbinden door voetbal'-activiteiten en rol van de studenten*

Resultaten uit 2008 en een tussentijdse procesevaluatie in 2009 hebben, net als de toegenomen agressie in het amateurvoetbal in de regio Utrecht, invloed gehad op het verloop van het project Verbinden door voetbal in de praktijk. De belangrijkste invloed was het besluit om in het vervolg van het project het accent het sterkst te gaan leggen op het verbeteren van de omgangsvormen. De aanname daarbij is overigens dat, als de omgangvormen verbeteren, tegelijkertijd ook de overige streefpunten van Verbinden door voetbal verbeteren: de contacten tussen sporters met verschillende culturele achtergronden en de motivatie om vrijwilligerswerk te verrichten (Verhagen e.a. 2009).

Niet alleen vanuit de politiek en het beleid, maar ook vanuit de sportwereld zelf wordt steeds meer aandacht besteed aan omgangsvormen op en rondom het veld. Zo doen enkele voetbalverenigingen mee aan het tv-programma Heibel langs de lijn, waarin ouders worden geconfronteerd met hun (slechte) gedrag langs de lijn. Ook als het gaat om de professionele sport is er in de media steeds vaker aandacht voor gedrag. Denk bijvoorbeeld aan de finale van het wereldkampioenschap voetbal in Zuid Afrika. Na afloop werd het grove Nederlandse spel veroordeeld door zowel de Nederlandse als mondiale sportpers. Nog recenter is het voorval waardoor voetballer Nigel de Jong uit de selectie van het Nederlands elftal is gezet vanwege een grove overtreding waarbij zijn tegenspeler een been brak.

Waar 'sport' vroeger vooral als 'sport' werd benaderd – goed voor je gezondheid, leuk om te doen – staat tegenwoordig de bijdrage van sport aan de samenleving steeds meer centraal. Sport is een afspiegeling van de maatschappij, vervult een maatschappelijke voorbeeldrol en kan bijdragen aan de leefbaarheid, participatie en het welbevinden van mensen. Dát sportverenigingen niet alleen een sportieve, maar ook maatschappelijke functie hebben wordt inmiddels breed gedragen. Hoe deze functie het beste vorm kan krijgen is alleen minder evident. Vandaar dat Verbinden door voetbal ook voor hogeschoolstudenten interessant is. Ze nemen kennis van een nieuw type sociale professionaliteit en kunnen bovendien bijdragen aan het ontluiken daarvan. Een type sociale professionaliteit, waar kennis van de sociale sector wordt verbonden met instellingen en voorzieningen die traditioneel niet tot de sociale sector behoorden, in dit geval voetbalverenigingen (vgl. Blokland, 2006).

In de voetbalseizoenen 2008-2009 en 2009-2010 waren per seizoen een groep studenten[4] van Hogeschool Utrecht actief om de twee participerende verenigingen te ondersteunen. Zij hebben er meerdere activiteiten ontplooid en begeleid die te maken hadden met de drie eerder genoemde doelen. Naast het organiseren van de activiteiten hebben de studenten onderzoeksactiviteiten verricht om sociale ontwikkelingen op de club te meten die het gevolg kunnen zijn van deze activiteiten.

Het takenpakket van de studenten was net als de opzet van het project tweeledig: enerzijds werden activiteiten ontplooid. Deze activiteiten waren in het eerste seizoen gericht op elk van de drie doelen van het project Verbinden door voetbal. In het tweede seizoen lag de nadruk op acti-

4 De studenten liepen stage vanuit Hogeschool Utrecht. Het was een breed samengestelde groep, bestaande uit tweede-, derde- en vierdejaars studenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Culturele en Maatschappelijke Vorming, Integrale Veiligheidskunde, Sociaal Juridische Dienstverlening, Pedagogiek en Commerciële Economie. De studenten zijn begeleid door docent Eelco Koot die verbonden is aan het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling.

viteiten die invloed kunnen hebben op de omgangsvormen op de vereniging. Uitgangspunt was dat de studenten ondersteunende activiteiten organiseerden, in plaats van dat ze taken overnamen. De taken van de studenten moesten overdraagbaar zijn aan het vrijwilligerskader van de vereniging en moesten ertoe leiden dat het kader zijn taken efficiënter kan verrichten. Anderzijds hadden de studenten een belangrijke rol in het onderzoek. Zij hebben vragenlijsten afgenomen met spelers, ouders en vrijwilligers.

Onderstaande tekst biedt een overzicht van de 'Verbinden door voetbal'-activiteiten die studenten van Hogeschool Utrecht de afgelopen twee voetbalseizoenen bij Zwaluwen Utrecht 1911 hebben ontplooid. Ook is in het overzicht het aantal deelnemers opgenomen.

Fair Play Cup
In het seizoen 2009/2010 is voor de E- en D-pupillen van Zwaluwen Utrecht 1911 een Fair Play Cup georganiseerd. Voorheen kregen jeugdteams op incidentele basis wel eens een beloning voor sportief gedrag. Door de invoering van de Fair Play Cup heeft dit een structureel karakter gekregen. De sportiviteit van spelers, trainers/leiders en ouders van de E- en D-teams is gedurende een seizoen gevolgd. In oktober 2009 is de Fair Play Cup gestart met een voetbalclinic van FC Utrecht, waarbij ook aandacht was voor respect. In mei 2010 is het winnende team op bezoek geweest bij FC Utrecht-Vitesse en ontving het team daarna nog een beker en medailles van een FC Utrecht-speler voor hun sportief gedrag. In het seizoen 2010-2011 wordt deze Fair Play Cup herhaald. Een van de prijzen zal zijn dat het winnende team in mei 2011 een wedstrijd tegen leeftijdsgenoten van VV De Meern mag spelen in het stadion van FC Utrecht.

Maatschappelijke stages
In het seizoen 2009-2010 is aan jeugdspelers van Zwaluwen Utrecht 1911 de mogelijkheid geboden om hun maatschappelijke stages bij hun eigen vereniging te volgen. Hiervan hebben vijf jeugdspelers gebruik gemaakt. Zij zijn ingezet als jeugdtrainer en als jeugdscheidsrechter. Er is bewust gekozen voor een kleine groep, teneinde een goede organisatie neer te zetten. Ook deze activiteit wordt in seizoen 2010-2011 gecontinueerd (tot nog toe acht stagiaires).

Positief coachen
In januari 2010 is in samenwerking met de organisatie Positief Coachen en FC Utrecht een speciale Theatershow Positief coachen voor jeugdleiders/trainers georganiseerd. Deze avond werd door zo'n 25 leiders/trainers bezocht en werd zeer positief ontvangen. In het voetbalseizoen 2010-2011 wordt hier een vervolg aan gegeven in de vorm van een trainingstraject.

Diverse activiteiten
Om goed bekend te raken met Zwaluwen Utrecht 1911 participeren de studenten van Verbinden door Voetbal volop binnen de vereniging. Zo zijn zij onder meer betrokken bij de organisatie en uitvoering van het Sinterklaasfeest, bij een schaatsbaan voor de buurt, de vrijwilligersavond, bij de open dag en diverse toernooien.

Plaats	Team	Cijfer
1	D2	8,8
2	D4	8,7
3	D5	8,4
4	ME1	8,2
4	E7	8,2
6	D1	7,8
7	E3	7,6
8	E4	7
9	E5	7
10	E1	7
11	E2	n.b.
12	E6	n.b.
13	MD1	n.b.
14	MD2	n.b.
15	D3	n.b.

Tussenstand Fair Play Cup.

3 Opzet van het onderzoek

Zoals in het voorgaande hoofdstuk geschetst bestaat het project Verbinden door voetbal uit een combinatie van activiteiten en onderzoek. In dit hoofdstuk beschrijven we achtereenvolgens de vraagstelling, aanpak van het onderzoek en onderzoeksgroep.

3.1 Vraagstelling

In het project Verbinden door voetbal willen we *een positief verenigingsklimaat* voor amateurvoetbalverenigingen realiseren, niet door de nadruk te leggen op repressie en het straffen van fout gedrag, maar door settings te creëren waarin goed gedrag wordt beloond. In het bijzonder richten we ons op het verbeteren van respectvolle omgangsvormen, interetnische contacten en participatie binnen de vereniging.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Hoe hebben de omgangsvormen, interetnische contacten en de participatie door middel van vrijwilligerswerk bij Zwaluwen Utrecht 1911 zich de afgelopen twee jaar ontwikkeld?

Met het beantwoorden van deze vraag kunnen we inzicht bieden in de veranderingen die Zwaluwen de afgelopen twee jaar heeft doorgemaakt. In hoeverre deze veranderingen aan Verbinden door voetbal moeten worden toegeschreven kan met de huidige onderzoeksgegevens niet worden aangegeven, al geven we daarover in de conclusie wel enige eerste indicaties.

3.2 Aanpak van het onderzoek

Studenten van Hogeschool Utrecht hebben in het voorjaar van 2010 vragenlijsten afgenomen bij sporters, ouders en vrijwilligers van Zwaluwen. Dit waren andere studenten dan die aan het onderzoek van 2008 hebben meegewerkt, maar de vragen zijn nagenoeg dezelfde als in de nulmeting. Enkele vragen uit de nulmeting zijn in de eenmeting achterwege gelaten, omdat uit de nulmeting was gebleken dat ze te weinig toegevoegde waarde hadden. Daartegenover staat dat ook enkele vragen zijn toegevoegd:

- Om meer in zicht te krijgen in de bekendheid van Verbinden door voetbal na twee voetbalseizoenen is een aantal vragen over dit onderwerp aan de vragenlijst toegevoegd. Uit de procesevaluatie die na het voetbalseizoen 2008/2009 is gehouden, bleek dat het project Verbinden door voetbal en de activiteiten van het project na een jaar nog niet erg bekend waren bij de leden, de ouders en de vrijwilligers van Zwaluwen Utrecht 1911. Dus wilden we graag weten hoe het een jaar later met de bekendheid van Verbinden door voetbal is gesteld.

- Om beter inzicht te krijgen in de verhoudingen tussen de autochtone en allochtone leden op de club is een aantal zogeheten 'gevoelsthermometer'-vragen aan de vragenlijst toegevoegd. Hiermee geven respondenten aan hoe 'warm' hun gevoelens zijn ten opzichte van leden van Zwaluwen Utrecht 1911, Nederlanders in het algemeen, autochtone Nederlanders en allochtone Nederlanders.

Als aanvulling op de enquêtevragen hebben we een beperkt aantal kwalitatieve gegevens op de club verzameld om de gevonden onderzoeksuitkomsten beter te kunnen duiden en het onderzoeksverslag leesbaarder te maken. Deze gegevens zijn deels verzameld door de studenten, deels door de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut. De onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut hebben halverwege het project telefonische interviews afgenomen met meerdere mensen van de vereniging. Na de tweede meting zijn twee vrijwilligers van de vereniging geïnterviewd. In de komende periode gaan wij door met het verzamelen van kwalitatieve data. Te zijner tijd biedt dit waardevolle onderzoeksresultaten, waarover we zullen publiceren.

3.3 Onderzoeksgroep

In dit verslag vergelijken we de resultaten uit de twee metingen. Zoals tabel 1 laat zien is het aantal respondenten dat heeft meegedaan aan het onderzoek in 2008 en in 2010 verschillend. In 2010 hebben vier keer zoveel sporters aan het onderzoek deelgenomen en maar een derde van het aantal ouders. Dit kan invloed hebben op de uitkomsten.[5] Een vergelijking tussen groepen was in 2008 door de lage respons van sporters en ouders niet mogelijk. Daarom is er destijds voor gekozen de antwoorden van alle respondenten samen te voegen en slechts bij een aantal vragen de rapportcijfers onderling te vergelijken die de verschillende groepen respondenten hebben gegeven.

Tabel 1 Respons nulmeting (2008) en eenmeting (2010)

Sporters		**Ouders**		**Vrijwilligers**	
2008	*2010*	*2008*	*2010*	*2008*	*2010*
26	115	35	11	8	10

De achtergrondkenmerken van de respondenten zijn weergegeven in bijlage 1.

5 Het argument om de antwoorden van zo veel mogelijk respondenten te gebruiken weegt in dit geval zwaarder dan het argument om een gelijke steekproef als in 2008 te hanteren.

4 Resultaten van het onderzoek

Dit hoofdstuk laat zien wat sporters, ouders en vrijwilligers van Zwaluwen Utrecht 1911 vinden van de sfeer en het sportieve gedrag op de club en van de contacten met leden met een andere etnische achtergrond. Ook wordt beschreven hoe sporters, ouders en vrijwilligers aankijken tegen vrijwilligerswerk en hoe bekend zij zijn met de activiteiten van het project Verbinden door voetbal.

4.1 Omgangsvormen op de vereniging

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek vormen de vragen naar de omgangsvormen en de sfeer op de club. Hieraan ligt de verwachting ten grondslag dat de omgangsvormen en sfeer van invloed zijn op de betrokkenheid van de leden bij de club en op de bereidheid om zich (vrijwillig) in te zetten. Ook biedt een prettige sfeer de mogelijkheid tot het leggen van nieuwe contacten.

Uit de onderzoeksrapportage van 2008 bleek dat de sfeer en de mate van sportief gedrag op voetbalvereniging Zwaluwen Utrecht 1911 maar net een voldoende scoorde. Zoals te zien is in tabel 2, beoordeelden de vrijwilligers in 2008 deze twee aspecten van de vereniging met een magere voldoende en oordeelden de ouders het meest positief. En bijna de helft van de respondenten dacht toentertijd dat agressie in de sport voor sommige sporters een reden zou kunnen zijn om te stoppen met voetbal.

Voor de voetbalclub en het lectoraat waren deze cijfers de reden om de activiteiten van Verbinden door voetbal sterker te gaan richten op het verbeteren van de sfeer en de sportiviteit op de vereniging. Vandaar de introductie van de Fair Play Cup en het traject Positief coachen. De Fair Play Cup is bedoeld om teams, spelers, trainers en eventueel ouders te stimuleren tot sportief gedrag. En het traject Positief coachen, georganiseerd vanuit de stichting Positief Coachen en FC Utrecht, leert trainers, coaches en ook ouders om de spelers op een positieve manier te begeleiden.

Hoe wordt nu twee jaar later, in 2010, de sfeer en de sportiviteit op de club ervaren?

Tabel 2 Rapportcijfers sfeer en mate van sportief gedrag op de vereniging

	Sporters		**Ouders**		**Vrijwilligers**	
	2008 (n=34)	*2010 (n=112)*	*2008 (n=26)*	*2010 (n=11)*	*2008 (n=8)*	*2010 (n=9)*
Sfeer op vereniging	6,5	7,7	7,1	7,3	5,7	7,1
Mate van sportief gedrag	6	6,9	6,5	6,8	5,5	6,9

De cijfers in tabel 2 laten zien dat de respondenten in 2010 de sfeer en de mate van sportief gedrag op de vereniging veel positiever beoordelen dan in 2008. Ook de twee geïnterviewde vrijwilligers menen dat de sfeer de afgelopen jaren positief is veranderd. 'Ik zie een stijgende lijn, en natuurlijk zijn er wel eens ruzietjes, gedoe of meningsverschillen, maar dat is normaal op plekken waar veel mensen bij elkaar komen.'

Uit de resultaten van zowel 2008 als 2010 blijkt dat de (ouders van) sporters en vrijwilligers van Zwaluwen positieve omgangsvormen en een positieve sfeer hoog in het vaandel hebben staan. Bijna alle respondenten vinden het belangrijk dat sporters zich respectvol gedragen naar scheidsrechters en trainers. Meer dan 90 procent van de respondenten vindt het belangrijk dat een voetbalvereniging bepaalde omgangsregels heeft, en net als in 2008 is bijna driekwart van hen bekend met de 'gouden' regels die Zwaluwen heeft opgesteld.

Ondanks de positieve ontwikkelingen op het gebied van de sfeer en omgangsvormen in de vereniging, zijn nog vier van de tien respondenten het eens met de stelling dat agressie in de sport voor sommige spelers van Zwaluwen een reden is om te stoppen met voetbal. Dit is wel bijna 10 procent minder dan in 2008, toen nog de helft van de respondenten het eens was met deze stelling.

De hierboven beschreven resultaten geven de sfeer en omgangsvormen bij Zwaluwen in het algemeen weer. Daarnaast hebben we respondenten ook gevraagd in hoeverre zij het eens zijn met specifieke stellingen over de omgangsvormen op de vereniging. De belangrijkste resultaten en een vergelijking daarvan met de resultaten uit 2008, zijn te zien in tabel 3.

Tabel 3 In hoeverre zijn respondenten (sporters, ouders en vrijwilligers) het eens met de volgende stellingen?

Percentage eens/helemaal eens	2008 (n=69)	2010 (n=130)
Het gedrag van trainers laat vaak te wensen over	17%	40%
Het gedrag van ouders laat vaak te wensen over	28%	36%
Af en toe opzettelijk de regels overtreden hoort bij voetbal	25%	46%
Op de vereniging Zwaluwen Utrecht 1911 is vaak sprake van agressie	20%	28%

Het aandeel respondenten dat vindt dat het af en toe opzettelijk overtreden van de regels hoort bij voetbal is toegenomen (46 procent tegenover 25 procent in 2008). Dit kan een gevolg zijn van het feit dat tijdens het onderzoek in 2010 meer sporters zijn ondervraagd dan in 2008, toen juist meer ouders zijn bevraagd dan sporters. Sporters vinden waarschijnlijk sneller dan ouders en vrijwilligers dat zij in het 'vuur van de strijd' af en toe een overtreding mogen maken.

Een groter deel van de respondenten dan in 2008 vindt dat het gedrag van trainers en ouders te wensen overlaat. Ook is het aantal respondenten dat vaak agressief gedrag waarneemt op de vereniging toegenomen ten opzichte van de nulmeting.

Het vaker opmerken van onsportief gedrag lijkt in tegenspraak met de algemene beoordeling van de sfeer en omgangsvormen op de vereniging. Respondenten beoordelen deze twee laatste aspecten van de club zoals gezegd immers positiever dan in 2008. Een verklaring kan zijn dat sporters, ouders en vrijwilligers van Zwaluwen, wellicht door 'Verbinden door voetbal'-activiteiten als de Fair Play Cup, zich meer bewust zijn geworden van wat sportief en wat onsportief gedrag is. Het gevolg daarvan kan zijn dat zij zich bewuster zijn van onsportief en ongewenst gedrag, en dit daarom vaker

opmerken. Ze zijn kritischer geworden ten aanzien van normoverschrijdend gedrag op de sportclub. Deze verwachting wordt versterkt door het feit dat bijna de helft van de respondenten van mening is dat de omgangvormen op de vereniging zijn verbeterd. Slechts 7 respondenten (6 procent) vinden dat de omgangsvormen zijn verslechterd.

Op grond van bovenstaande concluderen wij – met enige voorzichtigheid – dat de sfeer en de sportiviteit van de club positiever worden gewaardeerd, ondanks dat er meer onsportieve gedragingen worden waargenomen. Over de invloed van de ingezette activiteiten op deze positieve ontwikkeling zijn met dit onderzoek geen uitspraken te doen. Zoals in het voorgaande hoofdstuk geschetst spelen ook andere ontwikkelingen binnen de omnivereniging een rol bij de gewijzigde sfeer, zoals het gegeven dat er sinds dit sportjaar een hockeyafdeling actief is. Een van de geïnterviewde vrijwilligers zegt: 'De hockeyclub zorgt voor een mix in de kantine tussen voetballers en hockeyers. Hockeyers zijn vaak wat rustigere mensen dan voetballers en het zorgt ook voor meer vrouwen op het complex. Dat zorgt voor een rustiger sfeer.' Nader onderzoek zal in het komend jaar meer licht werpen op de resultaten van de activiteiten van Verbinden door voetbal voor de betrokkenen.

4.2 Interetnische contacten

Sportbeoefening is per definitie etniciteit overstijgend. Niet de afkomst van de sportbeoefenaren, maar het bezig zijn met en de fascinatie voor sport staan centraal. In theorie is sporten kleurenblind. De hypothese in het project Verbinden door voetbal is dat samen voetballen de verhoudingen tussen groepen mensen kan verbeteren, maar zoals in de inleiding al aan de orde kwam leidt het bij elkaar brengen van mensen via sport niet *automatisch* tot beter contact en sociale integratie. De sociale omgeving moet uitnodigen en de gelegenheid bieden tot het leggen van contacten, vandaar ook de verschillende 'Verbinden door voetbal'-activiteiten die als doel hebben de sfeer op de vereniging te verbeteren. In de vorige paragraaf zagen we dat de respondenten die sfeer in de loop van de afgelopen twee jaar hoger zijn gaan waarderen. Hetzelfde geldt voor de sportiviteit. Betekent dat nu ook dat de contacten tussen de etnische groepen verbeterd zijn?

De contacten tussen mensen met verschillende culturele achtergronden in voetbalvereniging Zwaluwen Utrecht 1911 werden in 2008 als matig of onvoldoende beoordeeld (zie cijfers 2008 in tabel 4). Aan de andere kant gingen allochtone en autochtone leden om met relatief veel andere leden van de vereniging; daarbij maakte het niet uit of deze andere leden van allochtone of autochtone komaf waren.

Tabel 4 Cijfers voor de omgang tussen allochtone en autochtone leden van Zwaluwen Utrecht 1911

Sporters		**Ouders**		**Vrijwilligers**	
2008	*2010*	*2008*	*2010*	*2008*	*2010*
5,7	7,5	6,9	6,8	5	7,2

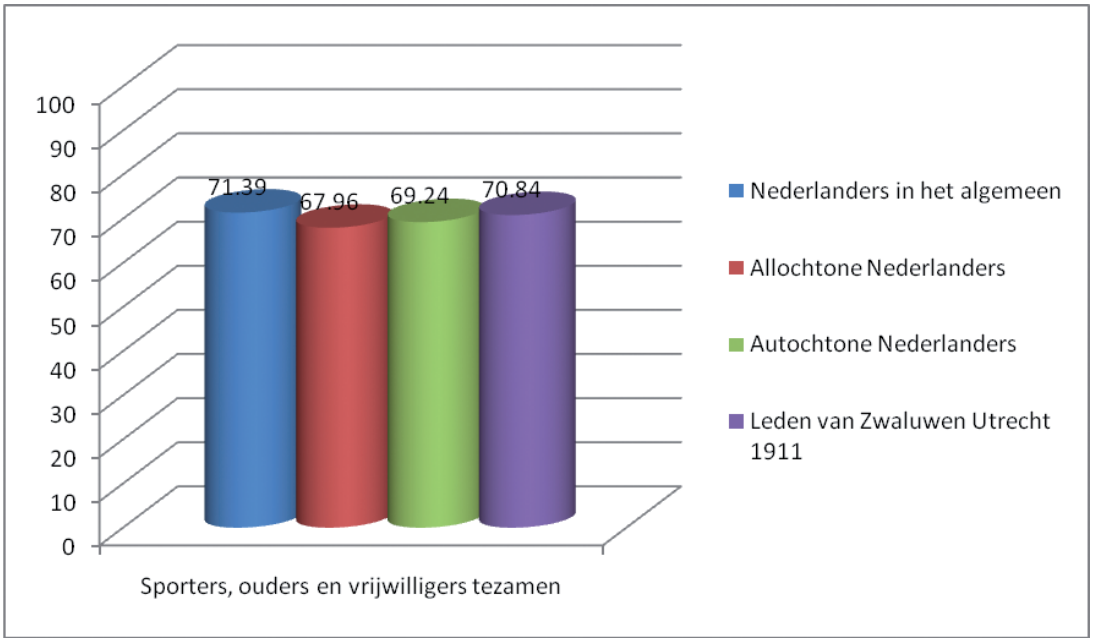
Hoe is de situatie in 2010? Wat als eerste opvalt, is dat de cijfers die de respondenten geven aan de omgang tussen allochtone en autochtone leden van Zwaluwen Utrecht 1911 in 2010 meer dan voldoende zijn (zie tabel 4). Bovendien is het gemiddelde cijfer duidelijk hoger dan bij de start van

het project Verbinden door voetbal in 2008. Het cijfer van de ouders ligt weliswaar een tiende lager dan in 2008, maar de cijfers die sporters en vrijwilligers aan het interetnische contact bij Zwaluwen geven zijn flink gestegen. Sporters geven de omgang tussen allochtone en autochtone leden een 7,5, wat neerkomt op een stijging van 32 procent ten opzichte van 2008. Vrijwilligers geven een 7,2, wat een stijging betekent van maar liefst 44 procent. Acht van de tien sporters, ouders en vrijwilligers bij Zwaluwen vinden het daarnaast belangrijk dat sporters van verschillende culturele achtergronden samen kunnen sporten.

Dat de verhoudingen tussen allochtone en autochtone leden van Zwaluwen in 2010 meer ontspannen zijn dan in 2008 betekend niet dat ook de *mate* waarin allochtone en autochtone leden elkaar treffen is toegenomen. Voor 2010 geldt dat allochtone leden binnen de vereniging *evenveel* contact hebben met andere allochtone leden als in 2008. Vanaf de andere kant gezien (de autochtone kant dus) zijn deze overbruggende contacten er minder: autochtonen hebben meer contacten met de eigen (autochtone) groep dan met leden van allochtone komaf. Dit is opvallend omdat dat in 2008 niet zo was; toen hadden autochtone leden evenveel contact met allochtone als autochtone leden van de vereniging.

De in het onderzoek van 2010 opgenomen vragen naar gevoelens ten opzichte van mensen met eenzelfde culturele achtergrond en mensen met een andere culturele achtergrond (zie figuur 1), bevestigen het beeld dat de kwaliteit van de contacten tussen allochtone en autochtone leden van Zwaluwen anno 2010 voldoende is, maar dat er desalniettemin een tendens tot groepsvorming bestaat.

Figuur 1 Gevoelstemperatuur ten opzichte van verschillende groepen mensen (hoe hoger de temperatuur, hoe positiever de gevoelens over de betreffende groep)

Het hoofdbeeld in figuur 1 is dat de ondervraagde sporters, ouders en vrijwilligers gemiddeld genomen *positieve* gevoelens hebben ten opzichte van zowel autochtone Nederlanders (69°) als allochtone Nederlanders (68°). Het verschil tussen de twee groepen is nihil. De oorzaak van dit verschil ligt echter in het feit dat meer autochtone Nederlanders de vragenlijst hebben ingevuld dan allochtone Nederlanders, terwijl deze eerste groep negatievere gevoelens heeft over allochtone Nederlanders dan de allochtone respondenten zelf (65°ten opzichte van 76°). Allochtone respondenten denken gemiddeld weer duidelijk negatiever over autochtone Nederlanders dan de autochtone respondenten (66°tegenover 74°).

Samengevat: uit de eenmeting blijkt dat naast een hogere waardering voor de sfeer en sportiviteit op de club de respondenten ook de omgang tussen autochtone en allochtone leden veel positiever zijn gaan waarderen: de cijfers die de betrokkenen hieraan geven zijn gestegen van een krappe voldoende in 2008 naar een ruim voldoende in 2010. Desondanks bestaan er twee kanttekeningen. Ten eerste blijkt er een afname te zijn van het aantal contacten dat autochtone leden hebben met allochtone leden (waar weer tegenover staat dat het aantal contacten vanuit allochtone zijde hetzelfde is gebleven). Ten tweede blijkt uit de gevoelstemperatuurvragen dat allochtone en autochtone respondenten elkaar weliswaar positief typeren, maar dat ze de groep waartoe ze *niet* behoren een duidelijk lagere temperatuur geven dan de eigen groep.

Deze kanttekeningen zijn op zichzelf niet nieuw. Culturele achtergrond doet ertoe, blijkt uit vrijwel elk onderzoek naar (interetnisch) contact. Voor onze volgende rapportage zouden we daarom dezelfde gevoelstemperatuurvragen ook willen voorleggen aan honderd allochtone en autochtone bewoners uit de omliggende wijken. Dat biedt namelijk de mogelijkheid om te onderzoeken of mensen die lid zijn van Zwaluwen positiever zijn over mensen (met een andere achtergrond dan zijzelf) dan mensen die *geen* lid van Zwaluwen zijn. Verbinden door voetbal gaat immers uit van de gedachte dat bij uitstek voetbal kansen biedt op positief interetnisch contact, omdat de deelnemers een gezamenlijk doel nastreven, de noodzaak tot samenwerken onderkennen en een relatief gelijke sociale status ervaren. De etniciteit van de betrokkenen verwatert bij voetbal als het ware en dus ook de spanningen die een focus op etniciteit met zich mee kan brengen. Als deze vooronderstelling klopt, dan zou dat moeten blijken uit de antwoorden van de honderd bewoners van de wijk die géén (etnisch gemengde) sport beoefenen. Hun gevoelens naar mensen met een andere etnische achtergrond zouden met andere woorden negatiever zijn dan de gevoelens van de leden van Zwaluwen. We komen hier in een volgende rapportage op terug.

4.3 Participatie binnen de vereniging

Na de nulmeting concludeerden we dat het vrijwilligerswerk bij Zwaluwen werd gedaan door een vaste groep vrijwilligers. Ondanks dat er een duidelijk tekort was aan vrijwilligers werden weinig sporters, ouders en vrijwilligers gevraagd zich in te zetten voor de vereniging. Vragen leek echter wel de beste manier om het potentieel aan vrijwilligers te benutten. Een groot deel van de respondenten die destijds wel vrijwilligerswerk verrichtten was namelijk op dat idee gekomen nadat anderen ze gevraagd hadden dit te doen.

Als we kijken naar de gemiddelde cijfers die respondenten geven voor de bereidheid tot het

doen van vrijwilligerswerk op de vereniging (zie tabel 5) zien we opnieuw een duidelijke verbetering ten opzichte van de resultaten in 2008. Sporters geven hiervoor in 2010 een 7. Ouders geven een 6,5. En opvallend genoeg zijn ook vrijwilligers duidelijk positiever dan twee jaar geleden; zij geven een 6,4 in 2010 tegenover een 5,1 in 2008.

Tabel 5 Cijfers die leden, ouders en vrijwilligers geven voor de bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk op de vereniging

Sporters		**Ouders**		**Vrijwilligers**	
2008	*2010*	*2008*	*2010*	*2008*	*2010*
5,5	7	5,6	6,5	5,1	6,4

Ongeveer driekwart van de respondenten vindt het belangrijk dat sporters, ouders en vrijwilligers zich inzetten voor de vereniging. Toch doet maar een op de vijf geënquêteerde sporters en ouders vrijwilligerswerk voor Zwaluwen. Dit is een daling ten opzichte van 2008 toen nog 39 procent van de respondenten zich wel eens inzette voor de vereniging. Sporters doen minder vaak vrijwilligerswerk dan ouders. Deze daling kan daarom grotendeels veroorzaakt zijn door het feit dat in 2010 meer dan vier keer zo veel sporters deelnamen aan het onderzoek dan in 2008.

De helft (vijf van de tien) van de vrijwilligers, inclusief de sporters en ouders die zich inzetten voor de vereniging, doet dit voornamelijk voor hun eigen plezier. Een veel kleiner deel van hen, 32 procent ten opzichte van 72 procent in 2008, verricht vrijwilligerswerk omdat zij denken dat een vereniging niet zonder vrijwilligers kan bestaan. Daarentegen is het aandeel vrijwilligers dat dit doet voor de eigen ervaring bijna verviervoudigd. Voor een deel kan dit het gevolg zijn van de maatschappelijke stages die in 2009 vanuit Verbinden door voetbal zijn gestart. Jeugdspelers, die voor hun middelbare school een maatschappelijke stage moeten doen, kunnen dat doen op de club. Zij krijgen dan een cursus voor trainer of scheidsrechter aangeboden en worden dan betrokken bij het trainen van de jeugdteams en het fluiten van de wedstrijden van de F-teams. In 2009 waren er vijf jeugdspelers die van deze mogelijkheid gebruikmaakten. In 2010 zijn dat er al acht.

Net als in 2008 zijn de meeste vrijwilligers op het idee gekomen zich in te zetten voor de vereniging via het informele circuit, dus via trainers, het bestuur of via de 'wandelgangen'. Net als in 2008 is ongeveer een derde van de respondenten dat nog geen vrijwilligerswerk verricht voor Zwaluwen hier wel eens voor gevraagd. Twee derde van de deelnemers is hiervoor nog niet eerder benaderd.

Uit bovenstaande blijkt dat het plezier hebben in een taak, er iets van leren en gevraagd worden belangrijke motieven zijn om zich in te zetten voor de club. Positief is dat de bereidheid om zich in te zetten is toegenomen. Dat dit laatste samenhangt met een positievere waardering van de sfeer is wel aannemelijk, maar is als zodanig niet bevraagd. En het lijkt net als in 2008 dat het de moeite zou kunnen lonen om ouders en sporters te vragen zich in te zetten voor de vereniging.

4.4 Draagvlak voor Verbinden door voetbal

Uit de procesevaluatie die na het voetbalseizoen 2008/2009 is gehouden, blijkt dat het project Verbinden door voetbal en de aanwezigheid van de studenten na een jaar Verbinden door voetbal nog weinig bekend waren bij de leden, ouders en vrijwilligers van Zwaluwen. Daarom is het de vraag hoe bekend het project Verbinden door voetbal is na de inzet van studenten gedurende twee voetbalseizoenen bij Zwaluwen. Daartoe zijn enkele vragen over de bekendheid van het project toegevoegd aan de vragenlijst, zie tabel 6.

Tabel 6 Draagvlak en bekendheid Verbinden door voetbal bij Zwaluwen Utrecht 1911

Percentage sporters, ouders en vrijwilligers dat …	Percentage
…weet dat Zwaluwen samenwerkt met de Hogeschool Utrecht	50%
…het project Verbinden door voetbal kent	32%
…weet dat studenten van de Hogeschool Utrecht activiteiten organiseren bij Zwaluwen	48%
…weet dat bij Zwaluwen voor de E- en D-jeugd een Fair Play Cup wordt georganiseerd	36%

Dat Hogeschool Utrecht samenwerkt met Zwaluwen, en dat studenten er activiteiten organiseren, is bij ongeveer de helft van de ondervraagde sporters, ouders en vrijwilligers bekend. Het project Verbinden door voetbal en de organisatie van de Fair Play Cup voor de E- en D-jeugd zijn minder bekend. Toch weet ruim een derde van de respondenten van het bestaan van het project Verbinden door voetbal en de Fair Play Cup. Vrijwel alle respondenten zijn positief over de organisatie van activiteiten als de Fair Play Cup en de maatschappelijke stages. 81 procent is hierover positief tot zeer positief; 16 procent neutraal; 3 procent negatief.

Aangezien uit de procesevaluatie na het eerste seizoen Verbinden door voetbal blijkt dat zeer weinig mensen op de vereniging bekend waren met de inzet van de studenten, en sommigen (voornamelijk vrijwilligers) hier zelfs een beetje argwanend tegenover stonden, zijn dit belangrijke resultaten. Een van de geïnterviewde vrijwilligers geeft te kennen dat de mensen op de club de studenten steeds meer zijn gaan waarderen, vooral omdat zij een goede aanvulling zijn geweest op het bestaande vrijwilligerskader. Hij zegt hierover het volgende: 'In het eerste jaar waren de studenten vooral op zoek naar wat ze precies konden doen op de vereniging. Uiteindelijk zijn zij leuke activiteiten gaan organiseren.'

5 Conclusie

Samen voetballen is een van de mogelijkheden om incidenten te voorkomen en de verhoudingen tussen groepen te verbeteren. Zoals we in de inleiding aangaven leidt voetbal echter niet *vanzelf* tot verbeteringen. Escalaties op het veld, ouders langs de lijn die hun kinderen wat al te luidruchtig aanmoedigen en 'allochtone' en 'autochtone' teams die slaags raken met elkaar, wijzen erop dat *extra condities* nodig zijn om in en rondom het veld wederzijds begrip en respect te realiseren (vgl. Veldboer, Boonstra en Krouwel, 2007). Een vraag die wij ons stellen is hoe we ervoor kunnen zorgen dat sport *verbroedert* in plaats van *verloedert*?

In het 'Verbinden door voetbal'-project zijn het die extra condities waaraan we hard willen werken. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit de nulmeting zijn er sinds 2008 bij en door Zwaluwen Utrecht 1911 activiteiten ingezet zoals de Fair Play Cup en het positief coachen. Het belangrijkste oogmerk was het verbeteren van de sportiviteit en de sfeer binnen de club. Vanuit de hogeschool hadden we de verwachting dat een plezierige, sportieve en respectvolle sfeer voor een grotere betrokkenheid bij de club zou zorgen en dat respectvolle omgangsvormen bovendien een goede voedingsbodem zouden vormen voor prettig (interetnisch) contact.

5.1 Omgangsvormen

De belangrijkste conclusie uit de voorliggende rapportage is dat de sfeer en omgangsvormen bij Zwaluwen zijn verbeterd. Respondenten geven deze twee aspecten van de vereniging een hoger cijfer dan in 2008. Tegelijkertijd nemen de respondenten in 2010 (paradoxaal genoeg) meer specifieke negatieve gedragingen waar dan in 2008. Vier van de tien sporters, ouders en vrijwilligers vinden dat het gedrag van trainers en ouders vaak te wensen overlaat, en bijna een derde vindt dat er vaak sprake is van agressie op de club. Een verklaring voor deze ogenschijnlijke tegenstelling zou kunnen zijn dat mensen bij Zwaluwen zich meer bewust zijn geworden van wat negatief gedrag is op een sportvereniging. Dit zou tot de voorzichtige conclusie kunnen leiden dat de activiteiten binnen het project Verbinden door voetbal (in samenhang met de toegenomen maatschappelijke aandacht voor onsportief gedrag) hebben geleid tot een groter bewustzijn bij de leden van Zwaluwen van wat (on)sportief gedrag is. Een nader onderzoek naar de impact van de activiteiten van Verbinden door voetbal zal daar meer inzicht in kunnen geven.

5.2 *Vrijwilligerswerk*

Ook zien de respondenten in 2010 meer de noodzaak van het doen van vrijwilligerswerk voor het behoud van de club en geven meer respondenten dan in 2008 aan dat zij bereid zijn om zich voor de club in te zetten. Dit is een aanwijzing dat onze hypothese over de samenhang tussen de sfeer op de club en de betrokkenheid van leden hout snijdt. Desalniettemin verklaren minder respondenten in 2010 daadwerkelijk vrijwilligerswerk te doen. De cijfers uit 2008 en 2010 kunnen op dit punt echter niet goed met elkaar worden vergeleken, omdat in 2010 drie keer zoveel sporters de lijsten hebben ingevuld dan in 2008 (sporters doen minder vaak vrijwilligerswerk dan ouders). Maar los van dit methodische punt: zou het niet wenselijk zijn als ook sporters op het idee zouden komen iets voor hun club te doen? Zwaluwen vindt van wel en heeft daarom met het lectoraat de eerder genoemde maatschappelijke stages georganiseerd. De uitdaging bij deze stages is ze voor de jongeren zo in te richten dat ze door hen als stoer, leuk en leerzaam worden ervaren en dat de activiteiten die zij doen zichtbaar gewaardeerd worden. Als het daarbij lukt écht aan te sluiten bij de leefwereld van de jongeren, zullen zij zich vermoedelijk veel meer willen inzetten dan nu vaak over 'de hedendaagse jeugd' wordt gedacht.

5.3 *Interetnische contacten*

De relatie tussen allochtone en autochtone Nederlanders op de club is over het algemeen ontspannen en deze ontspannenheid is toegenomen. Desondanks is er een duidelijke 'ons kent ons' sfeer, zeker als het gaat om warme of koude gevoelens ten opzichte van de andere groep. Allochtone leden zijn positiever over allochtonen en autochtone leden positiever over autochtonen. Dit resultaat is niet nieuw, maar wel erg interessant om te vergelijken met de antwoorden die mensen die niet (in etnisch gemengde teams) sporten op deze vraag geven. Als onze vooronderstelling klopt dat om een aantal redenen bij uitstek voetbal kansen biedt op positief interetnisch contact, dan hoort daarbij tevens de verwachting dat het ons-kent-onsdenken buiten de amateurvoetbalwereld (nog) groter is dan daarbinnen. In 2011 zullen we deze hypothese onderzoeken.

5.4 *Verbinden door voetbal en overige factoren*

Toen de studenten in 2008 begonnen met het organiseren van activiteiten bij Zwaluwen Utrecht 1911 werd daar door sommigen vanuit de vereniging vrij sceptisch tegenaan gekeken. Twee jaar later weet men op de vereniging beter wat de studenten doen en wat het doel is van hun aanwezigheid. Het draagvlak voor Verbinden door voetbal is binnen Zwaluwen Utrecht 1911 de afgelopen twee jaar duidelijk toegenomen.

Of de in dit hoofdstuk genoemde positieve ontwikkelingen (mede) door Verbinden door voetbal komen, zal nader moeten worden onderzocht. In theorie zouden uitsluitend andere factoren de ontwikkelingen kunnen verklaren. Toch zijn er indicaties dat in ieder geval ook Verbinden door voetbal in de verklaring moet worden meegenomen. De eerste indicatie is dat de meeste activiteiten

van Verbinden door voetbal zijn gericht op de verbetering van de sfeer en omgangsvormen op de club, en dat het juist dit onderwerp betreft waar progressie is geboekt. De tweede indicatie zijn de eerste verkennende interviews die wij met clubleden hebben gehouden. Uit deze interviews blijkt dat (ondanks verbeterpunten) de betrokken studenten van de hogeschool voor de club waardevol werk hebben afgeleverd. Ten derde is er het toegenomen draagvlak voor Verbinden door voetbal, zowel voor het onderzoeksgedeelte als het activiteitengedeelte. Het verhoogde draagvlak voor het onderzoek blijkt uit de verdubbeling van de respons (136 respondenten in 2010 tegenover 69 respondenten in 2008). Voor het activiteitengedeelte geldt de gegroeide bekendheid met Verbinden door voetbal én de hoge waardering daarvoor: 81 procent is hierover (zeer) positief, 16 procent neutraal en 3 procent negatief.

Dat Verbinden door voetbal vermoedelijk heeft bijgedragen aan de verbetering van het verenigingsklimaat van Zwaluwen, betekent niet dat Verbinden door voetbal de enige factor is. Gezien de bijzondere club die Zwaluwen is, is dat zelfs zeer onwaarschijnlijk. Naast voetballen biedt de vereniging diensten aan als kinderopvang, naschoolse opvang, papierophaal en re-integratiebanen voor ex-werklozen. En weet ze bovendien belangrijke organisaties aan zich te binden zoals scholen, welzijnsorganisaties en andere sportverenigingen. In de periode dat Verbinden door voetbal opkwam ontstonden zo niet alleen de Fair Play Cup, het Positief coachen-traject en de maatschappelijke stages voor jeugdspelers, maar ook een schoolschaatsweek voor basisschoolleerlingen, leerwerkstages voor roc-studenten en zelfs een hele nieuwe hockeyafdeling.

Deze grote hoeveelheid, zeer verschillende activiteiten zorgt ervoor dat bij Zwaluwen mensen met relatief zeer diverse achtergronden rondlopen: jongens en meisjes, jongeren en volwassenen, allochtonen en autochtonen. Blijkens ons onderzoek voelen al deze groepen zich op hoofdlijnen thuis op de club en kunnen ze zich er via de lijnen van sport met elkaar verbinden. Het primaire doel van de activiteiten op Zwaluwen mogen dan de activiteiten zelf zijn en het plezier dat de betrokkenen eraan ontlenen - de bijvangst blijkt te zijn dat groepen die in de Nederlandse samenleving vaak met de ruggen naar elkaar staan elkaar bij Zwaluwen op een prettige en ontspannen manier ontmoeten.[6]

5.5 Samenvatting en aanbevelingen

We begonnen deze rapportage met de opmerking dat Zwaluwen Utrecht 1911 als doel heeft om *een positiever verenigingsklimaat* te creëren, mede om agressie en geweldsincidenten te voorkómen. Om deze reden werd de samenwerking met het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht aangegaan. Deze rapportage wijst uit dat Zwaluwen de afgelopen twee jaar een mooie stap in de gewenste richting heeft gezet. Het verenigingsklimaat is verbeterd op het vlak van de sfeer en sportiviteit. Zowel sporters als ouders als vrijwilligers geven in 2010 deze twee aspecten een hoger rapportcijfer dan in 2008. Daarnaast worden de interetnische contacten op de club als meer ontspannen ervaren en is de bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk toe-

6 Voor Utrecht in het algemeen en de wijken rondom Zwaluwen in het bijzonder geldt dat allochtonen en autochtonen zich in sterk gescheiden leefwerelden begeven (Gemeente Utrecht 2008). Voor Zwaluwen zelf geldt dit zoals gezegd niet.

genomen.

Daartegenover staat dat veertig procent van de respondenten het eens is met de stelling dat agressie in de sport voor sommige spelers van Zwaluwen een reden is om te stoppen met voetbal. Dit is weliswaar bijna 10 procent minder dan in 2008, maar maakt tegelijkertijd duidelijk dat er nog veel mogelijkheden zijn om verdere verbeteringen te realiseren. Niet alleen op het vlak van omgangsvormen/agressie, maar ook wat betreft vrijwillige inzet zijn verbeteringen mogelijk. De bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk voor Zwaluwen is weliswaar toegenomen, maar deze gouden kans lijkt vooralsnog onvoldoende te zijn aangegrepen om het aantal vrijwilligers op de club ook daadwerkelijk te vergroten. Vrijwilligers vormen het cement van de vereniging en zijn onmisbaar bij het tot leven komen van nieuwe initiatieven om de sfeer op de club verder te versterken. Het verdient daarom aanbeveling om bij Zwaluwen de komende tijd meer aandacht te besteden aan de uitbreiding van het vrijwilligersbestand, bijvoorbeeld door ouders en sporters vaker te vragen zich in te zetten voor de vereniging. Of door het aantal maatschappelijke stagiaires op de club nog verder uit te breiden.

Literatuur

Allport, G. (1954), *The Nature of Prejudice*. New York: Basis books.

Blokland, T. (2006), *Het sociaal weefsel van de stad. Cohesie, netwerken en korte contacten.* Oratie. Den Haag: Dr. Gradus Hendriks Stichting.

Gemeente Utrecht (2008), *Diversiteit en integratie in Utrecht 2008*. Utrecht: gemeente Utrecht.

Hall, S., Winlow, S. en Ancrum, C. (2008), *Criminal Identities and Consumer Culture. Crime, exclusion and the new culture of narcissism*. Portland: Willian Publishing.

Hirschi, T. (1969), *Causes of delinquency.* Berkeley: University of California Press.

SCP (2005a), *Uit elkaars buurt: de invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*. Den Haag: SCP.

SCP (2007), *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: SCP.

Spangenberg, F. en Lampert, M. (2009), *De grenzeloze generatie*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

Veldboer, L., Boonstra, N. en Krouwel, A. (2007), Eenheid en verdeeldheid op het veld: de januskop van sport. In: L. Veldboer, J.W. Duyvendak en C. Bouw (red.), *De mixfactor: integratie en segregatie in Nederland*. Amsterdam: Boom.

Verhagen, S., Boonstra, N., Hermens, N. en Koot, E. (2009), *De bijvangst van sport. Interetnische contacten bij voetbal*. Sozio 91 (16-21).

Wilson, J. en Kelling, G. (1982), Broken windows: the police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly,* maart 1982.

Bijlage 1 Achtergrondkenmerken respondenten

Sporters	2008 (n=26)	2010 (n=115)
Gemiddelde leeftijd	22,23 (tussen 6 en 45 jaar)	19,52 (tussen 10 en 55 jaar)
Man/jongen	19 (73%)	82 (72%)
Vrouw/meisje	7 (27%)	32 (28%)
Autochtoon	23 (88%)	61 (54%)
Allochtoon	3 (12%)	52 (46%)
Ouders	2008 (n=35)	2010 (n=11)
Gemiddelde leeftijd	42,24 (tussen 18 en 66 jaar)	43,00 (tussen 36 en 52)
Vader	24 (69%)	4
Moeder	11 (31%)	7
Autochtoon	26 (74%)	5
Allochtoon	9 (26%)	6
Gemiddelde leeftijd kind	9,55 (tussen 6 en 18 jaar)	10,64 (tussen 8 en 13 jaar)
Vrijwilligers	2008 (n=8)	2010 (n= 10)
Gemiddelde leeftijd	47,7 (tussen 38 en 67 jaar)	38,6 (tussen 12 en 59 jaar)
Aantal jaren bij de club	11,3 (tussen 3 en 27 jaar)	8,7 (tussen 0 en 18 jaar)
Man	7 (87,5%)	10 (100%)
Vrouw	1 (12,5%)	
Autochtoon	6 (75%)	6 (67%)
Allochtoon	2 (25%)	3 (33%)

Colofon

Opdrachtgever/financier	Hogeschool Utrecht, lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling
Auteurs	Drs. N.G.J. Boonstra (Verwey-Jonker Instituut) Drs. N.J. Hermens (Verwey-Jonker Instituut) Drs. E. Koot (Hogeschool Utrecht) I. Scheijmans (Hogeschool Utrecht) Dr. S. Verhagen (Hogeschool Utrecht)
Omslag	Grafitall, Valkenswaard
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht telefoon 030-2300799 telefax 030-2300683 e-mail secr@verwey-jonker.nl website www.verwey-jonker.nl

De publicatie
De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: http://www.verwey-jonker.nl en http://www.stijnverhagen.nl.

ISBN 978-90-5830-43-46

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Hogeschool Utrecht en het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with Hogeschool Utrecht and the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned

Deze rapportage maakt deel uit van het meerjarig project Verbinden door voetbal van het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht en een aantal amateurvoetbalverenigingen. Ook FC Utrecht is bij het project betrokken. Het doel is respectvolle omgangsvormen in en rondom het veld te bevorderen en de interetnische contacten tussen individuen en groepen te verbeteren. Ook moet het project bijdragen aan voldoende krachten binnen voetbalverenigingen.

Dit rapport beschrijft hoe de Utrechtse voetbalvereniging Zwaluwen Utrecht 1911 zich tussen 2008 en 2010 heeft ontwikkeld. Daarvoor zijn enquêtes gehouden onder sporters, ouders van sporters en vrijwilligers. Het verenigingsklimaat van Zwaluwen is verbeterd in sfeer en sportiviteit. Zowel sporters, ouders als vrijwilligers geven deze twee aspecten nu een hoger rapportcijfer dan voorheen. Daarnaast zijn de interetnische contacten op de club verbeterd en is de bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk toegenomen. Daar staat tegenover dat veertig procent van de respondenten meent dat agressie in de sport voor sommige spelers van Zwaluwen een reden is om te stoppen met voetbal. Dat is weliswaar minder dan in 2008, maar het maakt duidelijk dat er nog verbeteringen mogelijk zijn.

